

CONFERÈNCIA A LA FONTANA D'OR (GIRONA) PER A L'ASSOCIACIÓ  
DEJUBILATS DE LA CAIXA PRIMAVERA 2019  
LA GUERRA DELS SEGADORS **DIPOSITIVA 1**

**DIPOSITIVA 2** segle XVII, **MÓN** el segle amb més calamitats de tota la història coneguda: guerres, inundacions, sequeres, terratrèmols, volcans, cometes, eclipsis, que afectaren **TOT EL MÓN**. Les temperatures foren 1,5 graus de mitjana més fredes l'època es coneguda com la **Petita Edat de Gel** i també com o **El Segle dels Soldats**, ja que les guerres foren contínues: xinesos, mogols, tàrtars, manxús, Rússia, Imperi Otomà, Guerra dels Trenta Anys a Europa. Catalunya l'any 1617 “lo any del diluvi”, **plogué a Barcelona i voltants 35 dies seguits** que arrasà ponts, molins, cases i fins i tot muralles de ciutats; i en el **Rosselló, l'any 1651, estigueren 360 dies sense ploure**, un any. Fou en aquesta época de fred quan es construeixen els **pous de glaç i els pous de gel**.

**DIPOSITIVA 3 I 4 MAPA** L'any 1618 començava a **Europa** la Guerra dels Trenta Anys. El que s'inicià com una **guerra de religió entre catòlics i protestants** dins l'imperi alemany es convertí en una **guerra europea per treure poder a la casa dels Àustria**, la que regnava a Àustria i Alemanya i la que, des de Madrid, governava mitja Europa i escanyava França.

**El 1640 es revoltà Portugal** i s'independitzà per sempre més. **A Anglaterra la revolta de mitjans segle XVII significà l'execució del mateix rei Carles I** i la proclamació d'una efímera república radical dirigida per Cromwell. **A França la guerra de la Fronda fou una vertadera guerra civil que quasi derrotà el rei Lluís XIV** però que acabà amb la derrota nobiliària i la instauració de l'absolutisme.

**DIPOSITIVA 5 Península Ibèrica**

L'any 1621 Felip IV es convertí en rei de l'extensa monarquia hispànica i Gaspar de Guzmán, **el comte-duc d'Olivares** fou el seu privat, l'ànima de la política filipista, basada en el manteniment de l'hegemonia austriacista a Europa. Malauradament, **Castella es trobava exhausta** després d'oferir diners i homes durant més de cent anys, i

la flota d'Índies no arribava a cobrir les enormes despeses bèl·liques dels monarques hispànics. El rei espanyol havia fet **suspensió de pagaments el 1557, el 1575, el 1596, el 1607 i en tornaria a fer el 1627 i el 1647.**

El **Memorial d'Olivares** enviat pel comte-duc al rei l'any 1624 pretenia unificar els diferents regnes de la Corona: al estilo y leyes de Castilla”, ja que en aquest regne el rei tenia un poder quasi absolut sense els entrebancs, per exemple, que li oposava el pactisme català.

Aquest Memorial, malgrat que no es portà a la pràctica, mostra la mentalitat política del segle, **l'absolutisme**, el desig de les monarquies de trencar el sistema feudal i senyorial de tipus medieval i poder actuar d'una manera més eficaç i racional al seu entendre. La societat havia canviat, **les guerres res tenien a veure amb les de dos-cents anys enrere**. En el segle XVII **un vulgar pagès amb un arcabús podia fer caure cavall i cavaller** i inutilitzar-los. **l'artilleria es convertí en la peça clau de la guerra**. Els trabuquets podien tirar boles de fins a 400 quilos; les bombardes de fins a 100 quilos. les altes muralles medievals eren un fàcil blanc de l'artilleria; aleshores es construïren els baluards amb murs baixos, de planta pentagonal, amb talussos, fossat i glacis (la primera fou Salses a qui seguiren Perpinyà, Cotlliure, Montjuïc, Vilafranca del Conflent, Cardona),

**Hi havia més setges que no batalles, fet que encaria qualsevol guerra**. Tot plegat significava **moltes més despeses** de l'erari públic de forma que quants menys entrebancs trobessin els monarques per solucionar ràpidament els temes financers, més possibilitats tindrien de triomfar. **Guanyava qui tenia més diners**, o sigui qui aconseguia exercir més pressió fiscal sobre els ciutadans. D'aquí el **creixent interès dels monarques a subjugar qualsevol poder que se'ls hi posés al davant**, que l'impedís actuar lliurement. Corts pactistes com les catalanes, nobles amb privilegis com els aragonesos, anglesos o francesos, eren limitacions al poder reial.

O sigui que la **Guerra dels Segadors l'hem d'analitzar** no només dins el context bèl·lic de la Guerra dels Trenta Anys, sinó també **dins el context de la lluita entre l'absolutisme reial i la conservació dels privilegis medievals. Revoltes nobiliàries o populars** contra els desigs absolutistes de Felip IV de Castella n'hi hagueren, pels mateixos anys que a Catalunya, **a Andalusia, Aragó, Nàpols**, avortades ràpidament fins i tot amb empresonaments i execucions de nobles (duc de Medina Sidonia i marquès d'Ayamonte a Andalusia), o tortures (duc d'Híxar a Aragó).

## CATALUNYA DIPAOSITIVA 6

el comte-duc d'Olivares ideà l'anomenada **Unión de Armas**, una proposta per alleugerir la càrrega militar de la exhausta Castella, fer participar tots els regnes en les despeses de la lluita europea i aconseguir un exèrcit de 140.000 homes, **16.000 dels quals serien pagats per Catalunya. L'any 1626 Felip IV i el seu ministre Olivares es presentaren a Barcelona per obrir les Corts**, jurar les constitucions catalanes i demanar homes i diners per a la Unión de Armas. tancaren les Corts sense cap acord i amb un clar distanciament entre els catalans, el rei i Olivares

Tornaren Felip IV i el comte-duc Olivares a **convocar Corts l'any 1632, que també fracassaren** ja que segons les constitucions catalanes (**Usatge Princeps Namque**), només s'havien d'armar i pagar soldats per defensar la terra catalana i no per enviar-los a altres regnes

Mentrestant, les baralles i tensions entre pagesos i soldats allotjats anaven creixent, i les petites però constants topades obligaren a la Generalitat a dictaminar en què consistien **els allotjaments segons les Constitucions catalanes: els soldats tenien dret a rebre la sal, el vinagre, el foc, el llit, la taula i el servei de les cases pageses on es trobessin allotjats, però no el menjar**. Quedaven exempts d'allotjaments l'aristocràcia, els eclesiàstics i els ciutadans.

**L'any 1635 França declarava la guerra a Felip IV** i la concentració de tropes a la Selva, Gironès i Empordà fou molt més forta. Eren unes tropes diverses, formades per valons, napolitans, castellans i flamencs, mal pagades, mal servides, mal alimentades i que tot sovint, per sobreviure, desertaven o es dedicaven als saqueigs, robatoris, violacions i intimidacions, originant constants altercats entre soldats i pagesos.

Les tensions es desbordaren l'any 1638 quan **sortí elegit president de la Generalitat Pau Claris**, canonge de la Seu d'Urgell,

La derrota de Leucata i la conquesta de Salses per les tropes franceses l'any 1639 agreujaren la situació, i **Olivares ordenà els terços imperials passar l'hivern en terres catalanes per preparar la campanya de 1640.**

**Olivares prohibí el comerç català amb França**, fet que afectava els ingressos de la Generalitat, ja que aquesta cobrava per peça produïda, importada o exportada (dret de bolla). Quan el virrei ordenà tancar un magatzem de la Generalitat a Mataró, hi hagué

forta oposició i el **març de 1640 el virrei empresonà el diputat Tamarit i a dos membres del Consell de Cent**. La terra estava esvalotada. El 28 de març de 1640, **Ramon de Farners lliurà al batlle de Santa Coloma de Farners dos mosquetons, tres arcabussos i dues carrabines que havia aconseguit de les seves amistats per defensar-se dels possibles abusos dels soldats** i aconsellava al batlle que si *“els soldats son tan desvergonyits que vullan sacajar los llocs no y ha sino pelear valentment y defensar-se com homens de be y procurar ab força polvora y pilotas, que lo demás prou se acomodará, y avisar-me del que anirà succehint”*.

### **DIPOSITIVES 7,8 I 9 LA MORT D'EN MONRODON**

L'abril de 1640 el virrei ordenà **l'agutzil Monrodon que anés a la vila i preparés l'allotjament** Veiem què n'opinava el Consell de Cent barceloní en l'escrit enviat al rei l'octubre de 1640, explica que els colomencs es queixaren al seu senyor el vescomte de Joch de la seva mala sort d'haver d'allotjar constantment soldats, ja que havien allotjat i a les dues terceres parts de l'exèrcit reial. I tothom sabia què volia dir allotjar soldats, com explicava el mateix Consell de Cent: *“Alojanse diez y doze en una posada, señalando a cada qual tantas bocas, que se comian vivos los labradores y sin atender a la imposibilidad del patron; despues de haverle consumido y robado lo bueno, y mejor de su casa, cogiendole por sus barbas y diciendole mil afrentas, arrastrandole por el suelo, dandole muchos espaldarazos y muchas vezes cuchilladas dezian: Que vendiesse su muger e hijos para darles de comer.”*

El terç de Leonardo de Moles estava format per un total de 1.056 boques a alimentar per una població colomenca propera als 900 habitants. La topada entre Monrodon i els colomencs era imminent. **Agutzil no és com ara**, un funcionari que fa encàrrecs, sinó que era un càrrec important, una espècie de delegat del govern. El primer representava l'opressió i la força indiscriminada de la llei; **era un agutzil reial que portava anys perseguint bandolers**, cremant cases de fautors, empresonant simpatitzants dels marginats, expulsant habitants dels seus pobles, i finalment era el que havia empresonat el diputat Tamarit, Segons Parets era *“de natural colérico, precipitado, arrogante, soberbio, de mal trato y obrando según su genio”*. **Santa Coloma, per l'altre costat, no era pas precisament una bassa d'oli**: plena de fautors del recentment mort bandoler Serrallonga, Era una mica un poble sense llei: el batlle s'havia mort el mateix mes d'abril i no n'hi havia de nou, feia disset anys que no es nomenaven jurats, ni tan

sols hi havia casa de la vila i el Consell es reunia en el porxo de l'església. El mateix president Pau Claris, quan parla de Santa Coloma de Farners el 4 de maig, no s'està de titllar-la de *“terra montuosa, boscosa y trencada, y la més alta de quantas hi ha per a la guarda y recepció de hòmens facinerosos”*.

Tanmateix l'assassinat de Monrodon és un dels fets més foscos de la Guerra dels Segadors. L'agutzil reial i els seus servidors arribaren a Santa Coloma i en una carta del **28 d'abril Monrodon defensa els colomencs** sobre el fet que no allotgessin al terç de Felipe de Guevara: explica al virrei que tot ha estat una falsa alarma, que els obrers de l'església buidaren cinc cases per allotjar el terç, *“les millors de la vila”*, i els donaren tot el que demanaren; l'endemà, quan se n'anaren, se'ls donà el bagatge (transport per als soldats en forma de mules) i tot transcorregué amb pau i quietud.

Res més estrany doncs que els fets succeïts dos dies més tard, **el 30 d'abril, en els quals Monrodon fou assetjat en una casa del poble, podria ser l'hostal d'en massó (encreuament carrer Creu i Major actual) aquesta incendiada i Monrodon i els seus seguidors assassinats**. Sembla ser que, seguint els sistemes d'autodefensa rurals, davant l'entrada del terç els colomencs endreçaren els seus objectes de valor dins l'església, tancaren les seves cases i començaren a refugiar-se a la muntanya, mentre Monrodon els escridassava i intentava fer-los obeir.

Fins i tot el **seu enterrament és tergiversat per la història**. Vegem-ne la transcripció que en fa Parets, en la qual sembla que s'exculpi als colomencs i es culpabilitzi a Monrodon de la crema de la vila i el saqueig de Riudarenes, ambdós fets posteriors a la seva mort: *“A 30 de Abril fonch cremat en esta vila, per medi dels forasters, Joan Monrodó algucir real y lo notari y lo porter, que venian per cremar dita vila, y pera ab copiós numero de soldats, los quals als 3 de Maig més prop, cremaren la Iglesia de Riudarenes y lo Santissim Sagrament y tot lo lloch y primerament robaren tot lo quels agradà”*. LA REAL: *“El dilluns 30 d'abril va morí D. Miquel Joan de Monrodon, ciutadà barcelonès, algutzir reial, sense haver rebut els sagraments; el seu cadàver, mig cremat, amb la cara cap a terra, fou enterrat en un túmul del cementiri de l'església parroquial el divendres dia 4 de maig de 1640”*. De fet, el virrei informa al rei que juntament amb Monrodon, mataren a Josep Thomàs, comissari reial, que deixà dona prenyada amb un fill i a Antoni Pau Martí, notari reial, que deixà un fill orfe de 13 anys. El colomenc Joan Roura escrivia l'any 1726 que en el cementiri contigu a l'ermita

de Farners “*hi va esser enterrat lo cos de un criat o fadri de la Aguazil Monrodon que varen matar serca de dit simentiri lo qual se era escapat de nit ab trons y llamps en la nit que fou cremat lo dit aguazil son amo y altres de sos fadrins que tambe foren cremats junt ab dit aguazil en lo arreal de dita esta vila*” . Fos com fos allí van morir cremats, Montrodon, el comissari Joseph Thomas, l’escrivà Antoni Pau Martí i el porter reial Jaume Sabater, un dels mossos de Montrodon, Antoni Rossell, va aconseguir fugir.

No ens queda més remei que llegir les diferents versions dels fets per aclarir-ne la veritat. Segons la **versió del mateix president de la Generalitat Pau Claris** Santa Coloma tenia unes vuitanta cases, l’agutzil Monrodon volia allotjar-hi uns set-cents soldats i els colomencs al veure que no podrien mantenir-los demanaren a Monrodon treure de les seves cases les dones i les robes, escarmentats d’altres vegades que havien passat soldats en trànsit. Monrodon els prohibí treure res amenaçant-los de calar foc a les cases. Un colomenc li digué sorneguerament que caldria molta llenya per cremar tantes cases i Monrodon l’escopetejà “*y el nafrà malament y caygué en terra, de hont se irrità lo poble y apetxugà ha monredon, lo qual se retirà ab sos fadrins tirant, matant y nafrant en una taverna y de allí també tiraren algunes escopetades y mataren y nafraren a molts, y los de la terra posaren foch a la casa ahont morí dit montredó, lo noy y un fadri*”.

versions oposades en part a la de Pau Claris, **oferiren la Junta de Ejecución el virrei**, en dues cartes enviades al rei el mateix maig. La Junta explica gràficament la mort de l’agutzil a la casa: “[...]donde le prendieron fuego con tal ímpetu y rigor que murieron allí quemados sin que pudieran escaparse de ello uno de sus criados y cuando se les pidió desde la ventana se le permitiera confesar no vinieron a ello diciendo avia de morir como un impio y pagar la prisión del diputado”, referint-se al diputat Tamarit, empresonat per Monrodon uns mesos abans per ordre del virrei. I el virrei en carta del 7 de maig explica que Monrodon estava sense armes a la porta de l’hostal, hi calaren foc i quan demanà per confessar li negaren dient-li “*que había de morir como un perro y pagar la prisión del Diputado y habiendo llegado allí unos clérigos y pedídoles sacasen el Santísimo Sacramento se fueron sin usar con ellos ningún acto de piedad*”.

I encara una altra versió, la del Consell de Cent barceloní: Els colomencs recullen les seves pertinences per guardar-les a l’església i Monrodon els amenaça de cremar el poble si fugen: “*Y porque le replicó un Forastero, diciendo que avría menester muchos*

*albanyiles, echando mano a una pistola le disparó, hizieron sus criados lo mismo, travóse la pendencia, hirieron algunos naturales, retirándose a una casa, y desde allí mataron quatro hombres, hiriendo más de doze. Los forasteros que se hallavan en el lugar, viendo tan opresos a los de la Villa, y que no tenían por donde respirar en tantas penas, pegaron fuego a la casa, y este elemento tomando la mano a la Justicia, les circuyó por todas partes de tal suerte, que (el que en infinitas ocasiones avía escarnecido la muerte, librándose de peligros más vehementes) quedó abrasado de las llamas, encendidas por los suspiros de tanto inocente acusado, de tanto pobre afligido, muriendo sin ser oído de confesores, el que avía cerrado sus oídos a los llantos del pueblo, en esta, y muchas ocasiones.”*

Són molts els textos de l'època que podríem escollir per il·lustrar els fets del 30 d'abril, d'entre tots, aquesta **carta dels diputats de la Generalitat als seus ambaixadors a la cort de Madrid**, potser seria la que definiria més la situació que vivia el Principat la primavera del 1640:

*en Santa Coloma de Farnés, s'ha succeït que essent com és vila de vuitanta cases poc més o manco, volent lo agutzil Montredón allotjar-hi set cents o més soldats, i veient los de la vila no podien acudir al sustento de tant gran número, digueren a dit Montredón los deixes traure les dones i roba, escarmentats de que altra vegada passant per transit los soldats los havien robat i fet molts agravis, i responent dit Montredón que ningú havia de traure res fora de ses cases i que si ho feien i posaria foc i responent-li un de la vila que seria menester molta llenya pera cremar-los, encontinent dit Montredón li tirà una escopetada, i el nafrà malament i caigué en terra, de on se irrità lo poble i apetxugà a Montredón, lo qual se retirà amb sos fadrins tirant, matant i nafrant en una taverna i d'allí també tiraren algunes escopetades i mataren i nafraren a molts, i los de la terra posaren foc a la casa a on morí dit Montredón, lo notari i un fadrí: aquest excés ha ocasionat als de sa terra i circumveïns d'allí a posar-se en armes, i han tingut algun encontre, segons diuen, amb un tertío de soldats, en que s'han mortes algunes persones de una part i altre, i totes aquelles muntanyes estan inquietes i es tem de majors desdites, las quals com V. ms. sap, havent nosaltres pressentit i procurat en lo que ens és estat possible se anticipes lo remei, i ha permès Deu no siam estat oiits. També havem entès que los soldats han volat part de l'església de Riudarenes per robar la roba i coses que los veïns d'ella havien recollit en dita església.*

Aquests són totes les versions coetànies i històriques dels fets. N'hi podem afegir una literària molt posterior, del segle XIX, DIAPOSITIVA 10 l'escriptor Víctor Balaguer en l'obra *La bandera de la muerte*, en la qual explica que els que mataren a Monrodon eren antics fautors i amics del bandoler Serrallonga, o sigui nyerros, ja que fou Monrodon qui perseguí i executà les ordres de detenció, multa i aterrament de cases de molts fautors del bandoler l'any 1634. FESTA DELS SEGADORS DIAPOSITIVA 11

Ficció apart, la realitat ens mostra dues cares: les versions dels favorables a la política reial (virrei i Junta d'Execució) i les contràries, les de Pau Claris i el Consell de Cent i fins i tot Miquel Parets en la necrològica de Monrodon. La realitat política també afectà la mort de l'agutzil. Queda clara la mort (casa cremada), bastant clara la causa immediata (una disputa) i més fosc els protagonistes ( colomencs o forasters).

## **LA REVOLTA A LA SELVA DIAPOSITIVA 12**

La comarca estava encesa. LLUITES CONSTANTS ENTRE TERÇOS I PAGESOS  
TOT EL MES DE MAIG . crema església de Riudarenes  
REVOLTA CONTRA ELS SENYORS TAMBÉ I CONTRA LES CIUTATS QUE NO  
ALLOTJAVEN SOLDATS

Assalts a cases de senyors, cremes de negocis, destrucció de pous de neu, crema d'escriptures. Quan, ho veurem més endavant, els terços cremen la majoria de cases i masies de Santa Coloma de Farners, deixen intactes les dues cases del noble local Ramon de Farners. Els colomencs, quan tornen a la vila i veuen el que ha succeït, el primer que fan és cremar les dues cases dels Farners. Venjança? Ràbia?

## **DIPAOSTIVES 13 I 14 FESTA DELS SEGADORS**

### **LA CREMA DE SANTA COLOMA**

El mateix 1 de maig el virrei fa una crida perquè en un màxim de tres dies els habitants de Santa Coloma, que havien marxat i deseparat les seves cases, tornin al poble a habitar-les **sota pena de 500 lliures o remar a galeres durant 5 anys**

el Dr. Puig, jutge de la Reial Audiència, escriu al virrei que no troba testimonis de la mort de Monrodon **El 4 de maig, el virrei comte de Santa Coloma ordenà a**



**Leonardo de Moles i anessin a Santa Coloma a allotjar-se “y hechasen luego por tierra las casas de la villa, vayne y jurados emparedando las de los demás del Consejo”,** i després arrasar tota la vila, tot i que aquest punt va decidir consultar-ho primer amb el rei ja que “ *si no es dando un tremendo castigo de que les quede eterna memoria no podrá V.M. administrar justicia ni serán respectados sus ministros en Cataluña*”

**El Consell d’Aragó opinà que el correcte seria destruir només tres o quatre cases i confiscar les possessions dels seus habitants, sense arrasar tota la vila.** El rei acceptà en principi la proposta, ja que es tractava d’intentar parar un fet local i evitar que s’estengués a tot Catalunya en uns moments on les energies bèl·liques havien de dirigir-se cap els Països Baixos

**L’11 de maig El virrei ordena al governador Ramon de Calders i a Josep d’Oms que ja que no hi ha casa del batlle ni dels jurats, que s’enderroquin vint cases dels més culpables, mentre espera la resposta del rei** sobre si s’ha d’enderrocar tot el poble “*que tengo por sin duda lo mandará*”. Si no es podien trobar els més inculpats, que enderroquessin les més importants, els hostals i les cases “*de los que se hubiesen ausentado, pues con ausentarse, se han dado por culpados*”

**Els soldats arribaren entre les 4 i les 5 de la tarda del 14 de maig a Santa Coloma de Farners, on trobaren el poble buit, però amb les cases obertes amb provisions de menjar i de vi.** El governador de Girona, Ramon de Calders, i els mestres de camp intentaren contenir la tropa però aquesta cremà les cases una darrera l’altra. Foren 37 cases cremades a Santa Coloma de Farners i 10 a Riudarenes,

La *Proclamación Católica* explica que havia quedat un poble desesperat: marits buscant esposes; esposes plorant els marits morts; casades “*Finalmente, pereció todo un pueblo por un hombre, aviendo de ser el contrario; quedando los vezinos sin haciendas y casas, abrigados de solo el cielo*” Frase que farà escriure al poeta colomenc Salvador Espriu un poema on reflexiona sobre aquest fet, lligat amb el franquisme:

*“De vegades és necessari i forçós  
que un home mori per un poble  
però mai no ha de morir tot un poble  
per un home sol.*

*Recorda sempre això Sepharad”La pell de brau*

la versió més completa la llegim en **el procés que endegà el bisbe de Girona Gregorio Parcero: explica** que els terços de Leonardo de Moles i de Juan de Arce estigueren a Santa Coloma del 14 al 16 de maig de 1640 i que alguns soldats havien entrat dins l'església Un cop dins s'han dedicat a obrir i robar més de vint de les moltes caixes que els colomencs havien portat dins l'església amb les seves pertinences per evitar precisament que els hi robessin. També han anat a robar a la capella de la Verge de Farners on molts pagesos, comptant amb la inviolabilitat de l'espai sagrat, havien guardat joies, mobles i robes. També destrossaren totes les parres, sarments i fruiters dels voltants del poble.

Tanmateix, **el 16 de maig el virrei per un costat i el Consell Reial de Catalunya per l'altra escriuen al rei i opinen que s'hauria de parar la repressió ja que sembla que els colomencs haurien demanat un indult i que la opinió pública majoritària catalana no ha estat favorable a l'enderrocament de les cases.** Antiga versió dels Segadors: que comença amb Catalunya comtat gran, qui t'ha vist tan rica i plena,

Contra de los catalans / ja ho veieu quina n'han feta:

seguiuen viles i llocs / fins al lloc de Riudarenes,

n'han cremada una església / que Santa Coloma es deia,

cremen albes i casulles / los calzes i les patenes. [...]

**Corpus de sang el 7 de juny a Catalunya, guerra contra felip fins el 1652 i després contra França fins el 1659: Tractat dels Pirineus**